

УДК 811.161.2'36

doi: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2019.71.10321>

СЛОВОЗМІННА ПАРАДИГМАТИКА ЖІНОЧИХ ІМЕН III ВІДМІНИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

Юлія Ахмедова

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка,
кафедра української мови,
вул. Шевченка, 1, Кропивницький, Україна, 25006,
тел. 063 43 93 249
e-mail: akhmedova@gmail.com*

Проаналізовано особливості словозміни іменників III відміни на позначення жіночих імен, розглянуто основні чинники визначення їхніх морфологічних парадигм та виокремлено систему елементарних парадигматичних класів жіночих імен III відміни.

Ключові слова: морфологічна парадигма, III відміна, іменник, антропонім, жіночі імена, елементарний парадигматичний клас.

Постановка проблеми. Морфологічна парадигматика іменника в українському мовознавстві була предметом досліджень Є. К. Тимченка, С. П. Бевзенка, Л. А. Булаховського, І. К. Кучеренка, С. П. Самійленка, П. С. Дудика, І. Г. Матвіяса, М. А. Жовтобрюха, Й. Ф. Андерша, І. Р. Вихованця, М. М. Затоканюка, М. Я. Плющ, О. В. Болюх, А. П. Загнітка, В. О. Юносової, Г. В. Воронич та інших. Словозміною різних класів та підкласів онімів займалися І. І. Ковалик, Ю. К. Редько, П. П. Чучка, З. Т. Франко, Л. Т. Масенко, В. О. Горпинич, І. М. Желєзняк, Н. П. Дзятківська, Л. Г. Скрипник, С. І. Головащук, С. Л. Ковтюх, О. М. Кашталян та інші. Проте в сучасній українській мові не зроблено системного аналізу відмінкових форм українських власних чоловічих і жіночих імен.

Актуальність дослідження зумовлена потребою опису морфологічної парадигматики власних імен осіб та виокремлення системи ЕПК (елементарних парадигматичних класів) жіночих імен III відміни в українській мові.

Мета статті – визначити особливості морфологічних парадигм зазначених антропонімів у сучасній українській літературній мові. Реалізація цієї мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) встановити релевантні чинники, що впливають на словозмінні парадигми українських жіночих імен III відміни; 2) розглянути систему відмінкових флексій досліджуваної групи лексем; 3) проаналізувати виокремлені ЕПК жіночих імен, які відмінюють за зразком III відміни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У виданні “Грамматика сучасної української літературної мови. Морфологія” (2017) І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської та ін. зазначено, що іменники, передаючи узагальнене категорійне значення предметності й маючи самостійні морфологічні категорії відмінка, числа, роду, істот/неістот, становлять щодо інших частиномовних класів значною мірою

однорідну єдність. Очевидно, іменники, які за семантичними і морфологічними характеристиками утворюють лексико-граматичний розряд власних назв, а саме власні імена людей, відмінюються за зразками іменників відповідної відміни та групи, що репрезентовано в їхній системі відмінкових парадигм [5: 77].

Основні чинники визначення словозміни змінних частин мови проаналізовано в працях професора С. Л. Ковтюх, найгрунтовніше – у розвідці “Основні критерії визначення морфологічних парадигм сучасної української літературної мови” (2000). Дослідниця зауважує, що парадигматичні системи зазначених класів мовних одиниць складаються на основі низки факторів, насамперед граматичних значень морфологічних категорій, характерних для певної частини мови, та семантики [9: 4]. Релевантні чинники, що визначають морфологічні парадигми іменників на позначення українських прізвищ, та елементарні парадигматичні класи цих антропонімів проаналізовано в монографії “Словозмінна парадигматика українських прізвищ” (2012) С. Л. Ковтюх, О. М. Кашталян. У низці наших публікацій охарактеризовано особливості деяких критеріїв, які впливають на систему відмінювання іменників – власних імен осіб, зокрема морфонологічні зміни в антрополоксемах, родову віднесеність, маркованість категорією чоловічого, жіночого роду та наявність омонімії форм роду (чоловічого або жіночого, чоловічого або середнього, жіночого або середнього) та ін. [1; 2].

Специфіку відмінювання українських власних чоловічих і жіночих імен, зазвичай повних офіційних форм, у сучасному мовознавстві досліджено фрагментарно. У серії розвідок, присвячених вивченню форм кличного відмінка однини іменників II відміни чоловічого роду сучасної української літературної мови, В. О. Юносова розглядає особливості вокатива окремих іменників – власних назв, зокрема чоловічих імен [20: 41; 21: 33]. У статті “Особливості морфологічної парадигматики онімів сучасної української мови” (2006) С. Л. Ковтюх, аналізуючи систему словозміни антропонімів I і II відмін, коментує давню форму знахідного відмінка множини, тотожну сучасному називному відмінку множини з прийменником *в* (*зотуватися в Марії*), варіантні флексії давального відмінка **-ові, -еві (-сві), -у, -ю** (*Степанові, Степану; Василеві, Василю; Євгенісві, Євгену*), відхилення від норми при творенні кличного відмінка власних чоловічих і жіночих імен I відміни мішаної групи на кшталт *Ксюша, Марфуша, Гриша, Інокеша, Олежа* та ін., а саме вживання флексії **-о** замість нормативного варіанта **-е** тощо [10: 50–51; 53–54]. В електронному та інтернет-виданні Інтегрованої лексикографічної системи “Словники України” (2001–2010) подано зразки словозмінних парадигм офіційних, повних жіночих імен III відміни: *Едіт, Любів, Нінель, Руф* [17]. Автори словника “Власні імена людей” (2005) Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська в розділі “Українсько-російський та російсько-український словник” (в українсько-російській частині) наводять окремі відмінкові форми (генітив, датив, інструменталь, вокатив) однини повних офіційних антрополоксем зазначеної відміни: *Любів – -ві, -в’ю, -ве!* [16: 250], *Нінель – -нелі, -неллю, -неле!* [16: 251], *Рахіль – -лі, -ллю, -ле!* [16: 253], *Руф – -фі, -ф’ю, -фе!* [16: 253]. Оскільки для зазначених імен характерним є нерухомий наголос на основі, можна стверджувати, що флексію у формі родового відмінка лексеми *Нінель* наголошено помилково. У теоретичних коментарях до лексичного матеріалу довідника та в чинній редакції “Українського правопису” (2015) словозміну жіночих імен, які відмінюють за зразком III відміни, проілюстровано підпарадигмами однини антропонімів *Любів* і *Нінель* [16: 296; 18: 131]. Очевидно, словозмінна

парадигматика українських власних імен осіб III відміни потребує додаткових системних досліджень з урахуванням новітніх підходів мовознавчої науки.

Виклад основного матеріалу. Репертуар морфологічних парадигм українських власних жіночих імен III відміни, на нашу думку, залежить від таких чинників:

- іменниковий тип відмінювання;
- родова віднесеність (маркованість категорією жіночого роду);
- належність до категорії істот-осіб;
- утворення повних парадигм;
- спільність відмінкових закінчень;
- закінчення **-є** в кличному відмінку однини;
- наявність дублетних форм у знахідному відмінку множини;
- морфологічні явища в основі лексем, пов'язані зі словозміною, а саме чергування твердих і м'яких фонем;
- однотипність акцентуаційних парадигм (однаковий нерухомий наголос на основі у відмінкових формах однини та множини).

Визначаючи диференційні ознаки власних назв, Л. М. Пінковська розглядає предметність як підставу для віднесення онімів до категорії іменників, у яких значення предметності є основною домінантою їх загального значення, адже функціонує в ролі константи, “властивої всій парадигмі іменника незалежно від його конкретної форми” [14: 159]. Саме з категорією предметності, на думку І. І. Ковалика, органічно пов'язані іменникові лексико-граматичні категорії, зокрема відмінок [8: 13].

У сучасній українській літературній мові III відміну утворюють іменники жіночого роду колишніх **-ї**-основ, які в сучасній мові закінчуються на тверду або м'яку фонему. Мовознавці Ю. О. Карпенко, М. М. Фашенко стверджують, що до III відміни фактично належать лексеми з м'якою фіналлю основи: “Кінцева ж твердість з'являється тільки там, де м'якість не може зберегтись за законами фонетичної будови українського слова” [7: 17]. Розглядаючи в монографії “Історична морфологія української мови (Нариси із словозміни та словотвору)” давню систему відмінювання іменників, професор С. П. Бевзенко зараховує до класу з колишньою основою на **-ї**- лексеми жіночого та чоловічого роду з флексією **-ь** (<*is) у називному відмінку однини: *гость, тьсть, кость, ось, ночь* [3: 24]. На думку С. П. Самійленка, III відміна почала формуватися з приєднанням до неї деяких іменників з давньою основою на **-й**- у формі знахідного відмінка однини (*любьвь, кръвь*), іменника *мати* із суфіксом **-ter-** з основою на приголосний та переходом нечисленної групи іменників чоловічого роду (*голубь, огонь*) до II відміни [15: 33].

Проаналізовано 5 жіночих імен III відміни, зафіксованих у словнику “Власні імена людей” (2005) Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківської: повні офіційні форми – *Любовь* [16: 154], *Нинель* [16: 167], *Рахіль* [16: 176], *Руф* [16: 178] і неофіційну, коротку – *Адель* (від *Аделаїда; Адельіна*) [16: 117]: *Любов Андріївна, наша учителька, належала до найвидатніших людей, які траплялися на моєму життєвому шляху. Зберігся портрет його того часу і все завдяки тій самій невтомній Любові Андріївні. Успіх з мандрівкою в Полтаву окрилив Любов Андріївну, у неї народилася нова думка: сфотографуватися разом з своїми учнями – отими селянками. Це був другий і останній рік навчання з Любов'ю Андріївною (І. Сенченко). – Тату, що це означає? – не витримала довгої паузи Нинель (Ю. Шеко). Рахіль стояла посеред простору, Неначе стовп могильний... (Леся Українка).*

Варто розрізняти відмінювані та невідмінювані жіночі імена з кінцевою приголосною фонемою. Солідарні з думкою професора С. Л. Ковтюх, яка до іменників з нульовою парадигмою зараховує іншомовні жіночі імена з приголосною фінальною основи на кшталт *Етель, Ліліан, Жаклін, Жульєтт, Евелін, Мейлан, Джейн, Агнес* та інші, проте *Нінель – Нінелі, Адель – Аделі* [12: 181]. В “Українському правописі” (2015) до невідмінюваних слів іншомовного походження віднесено жіночі імена *Аліс, Долорес, Зейнаб* [18: 125]. У проекті “Українського правопису” (2018) членами робочої групи Української національної комісії з питань правопису цей пункт доповнено теоретичним і лексичним матеріалом, зокрема запропоновано уважати невідмінюваними іншомовні жіночі особові імена, що закінчуються на **-й** і на твердий приголосний (крім губних): *Беатріс, Долорес, Гюльчат'ай, Елмас, Енн, Жанн'єт, Ірен, Кармен, Кім, Клодін, Ленор, Маргарет, Мерседес, Монік, Тріш, Фар'ах* і т. ін.” [19: 135]. Серед українських власних назв – жіночих імен III відміни – до невідмінюваних відносимо лексему *Едіт* [16: 134], яку автори словника “Власні імена людей” подають з позначками *запозичене* і *невідмінюване* [16: 247]: *Поки вранці пила каву (навіть на сніданок не пішла!) і міркувала над цим питанням, періодично струшуючи прогниле нутро гоїданням у полагодженому фотелі, вона зненацька запитала: – Ви – Едіт Береш? (І. Роздобудько). До речі, варіант антропоніми *Едіт – Едіта* [16: 134] – має повну відмінкову парадигму [16: 247].*

Поділяємо думку, що запозичене жіноче ім'я *Едіт*, уживане в сучасній українській літературній мові, має нульову морфологічну парадигму: *Одного разу навіть почула з темряви, з перших рядів: – Едіт Береш! Це ж Едіт Береш... Наша землячка. Мабуть, уже десь в Америці померла... Ба, навіть якщо б вони приїхали до мене – Едіт Береш! – я все одно не зронила б ані пари з уст. ...Едіт Береш – двадцять із хвостиком, і вона вперше їде до Парижа, тому що Верховний необачно хрестив її “голубонькою миру”... А ще мені було лячно поглянути на Едіт. Я думала про те, що побачу в її очах. Здивування? Розпач? Гнів? Біль?... Чи то була захисна реакція: боялася, що від мого повідомлення в Едіт станеться серцевий напад і перебрала його на себе бодай таким відволікаючим маневром. Я скажу так: “Порівняно з Едіт Береш ти завжди, залишишся субреткою, маленька нездаро!”. – Він зовсім поряд, Едіт... Тут, за три кімнати від твоєї (І. Роздобудько).*

Для морфологічних парадигм українських власних жіночих імен III відміни в називному відмінку однини характерна нульова флексія, у родовому відмінку – **-і**, давальному відмінку – **-і**, знахідному відмінку – нульова флексія, орудному відмінку – **-у** (орфографічно **-ю**), місцевому відмінку – **-і**, кличному відмінку – **-е**, у називному відмінку множини – **-і**, у родовому відмінку – **-ей**, давальному відмінку – **-ам** (орфографічно **-ям**), знахідному відмінку – **-ей**, (* **-і**), орудному відмінку – **-ами** (орфографічно **-ями**), місцевому відмінку – **-ах** (орфографічно **-ях**), кличному відмінку – **-і**.

Як зазначають Ю. О. Карпенко та М. М. Фащенко, своєрідність сучасної відмінкової системи III відміни полягає у високій уніфікованості її форм: “Незалежно від характеру основи всі іменники III відміни в однині мають тільки три різних закінчення” [7: 25]. Омонімійними формами із флексією **-і** характеризуються родовий (*Аделі, Люб'ові, Нінелі, Рахілі, Р'уфі*), давальний (*Аделі, Люб'ові, Нінелі, Рахілі, Р'уфі*) та місцевий (*на, у (в), при, по Аделі, Люб'ові, Нінелі, Рахілі, Р'уфі*) відмінки досліджуваної групи лексем.

Варто звернути увагу на словоформи орудного відмінка однини іменників III відміни. Перед флексією **-у** (орфографічно **-ю**) зафіксовано подвоєння букв на позначення зубних фонем (після яких у називному відмінку пишуть м'який знак), зокрема /л'/ у позиції між двома голосними фонемами; в інших випадках, а саме після губних фонем /в/, /ф/, явище асиміляції не відбулося. Порівняймо: *Адэ́ллю, Ніне́ллю, Рахі́ллю*, але *Любо́в'ю, Ру́ф'ю*.

Для вокатива однини досліджених жіночих іменних лексем III відміни характерна флексія **-е** (*Адэ́ле, Любо́ве, Ніне́ле, Рахі́ле, Ру́фе*): *Любо́ве Васи́вно, ви вже багато років очолюєте редакцію "Слова Просвіти" – газети, яка висвітлює всі грані життя українського народу та (що незвично для нашого часу) робить наголос на культурі* (І. Рябчій).

Поділяємо думку, що "власні імена, по батькові, прізвища зазвичай мають повну числову парадигму, що віддзеркалено в традиційних граматиках, довідниках, словниках" [11: 33]. Вивчаючи функціональний аспект іменних лексико-граматичних категорій, О. К. Безпояско констатує: "Власні імена, марковані граматичною формою однини, реалізують у структурі вислову означено-числову функцію", проте, довільно передані формою граматичної множини, здатні називати конкретних осіб, виражаючи в плані змісту числову характеристику [4: 155–156].

Як стверджують Ю. О. Карпенко та М. М. Фашенко, обмежене використання множини – це найістотніша прикмета форми іменників – апелятивів III відміни, оскільки головною ознакою їхнього змісту є абстрактність: "Історія іменників III відміни, їх сучасний стан показують, як форма зумовлюється змістом і в свою чергу впливає на нього" [7: 26]. Потрібно зазначити, що в словнику "Власні імена людей" (2005) Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківської та у виданні "Український правопис" (2015) словозмінну парадигму жіночих імен III відміни супроводжено теоретичним коментарем: "Форми непрямих відмінків множини від таких імен уживаються рідко" [16: 296; 18: 131].

Серед основних чинників визначення словозмінних систем жіночих імен III відміни необхідно виокремити належність до категорії істот-осіб і здатність утворювати повні парадигми. Українська антрополоксама *Любо́в* (калька грецького імені *Charis*), омонімічна із загальним абстрактним іменником *любов* (від грецького *charis*) [16: 154], утворює повну відмінкову парадигму, на відміну від апелятива, для якого характерна відсутність підпарадигми множини.

Досліджуючи відмінювання антропонімів у російській літературній мові, зокрема власних імен та прізвищ, Л. П. Калакуцька звертає увагу на відмінності між словозміною цього класу онімів і подібних або омонімічних за морфологічною структурою апелятивів, зокрема *любовь – любви* і *Любовь – Любви*. Такі відхилення від парадигматики апелятивів дослідниця пояснює специфікою словозміни онімів, зокрема непідпорядкуванням антропонімії системі апелятивної словозміни [6: 12]. Як зазначає І. Р. Вихованець, для творення форми родового відмінка однини низки питомих українських лексем "в усному мовленні, у деяких періодичних виданнях і творах художньої літератури використовують давніше і природне для української мови закінчення **-и**" (*любови*) [5: 207]. У статті "Перспективи розвитку системи словозміни іменників у сучасній українській мові" (2019) С. Л. Ковтюх, аналізуючи пропозиції робочої групи Української національної комісії з питань правопису щодо відмінювання іменників, опубліковані в проєкті "Українського правопису" й оприлюднені у звіті про громадське обговорення нової редакції "Українського правопису", називає вживання родового відмінка однини із закінченням **-и**, зокрема в

лексемах *кров, любов, осінь, сіль, Русь, Білорусь* III відміни, однією із трьох важливих питомих українських рис у галузі словозміни іменника, які “заслужують на повноцінну кодифікацію” [13: 153–156].

Варто звернути увагу на випадки невідповідності граматичної інформації в різних лексикографічних джерелах щодо відмінкових форм підпарадигми множини антропоніма *Любов* [16: 154], зокрема датива, інструменталія й локатива. Порівняймо: давальний відмінок – *Любов'ям*, орудний відмінок – *Любов'ями*, місцевий відмінок – *на/у Любов'ях* [17] і давальний відмінок – *Любовам*, орудний відмінок – *Любовами*, місцевий відмінок – *на/у Любоввах* [5: 207]. Оскільки вважаємо доцільним збереження двох фонем **/вй/** (орфографічно це відбиває вживання апострофа в зазначених відмінкових формах множини жіночих імен III відміни), то в дослідженні послуговатимемося зразком словозмінної парадигми антропоназв *Любові* та *Руфі* з апострофом у дативі, інструменталії й локативі.

Найсвоєріднішою множинною формою іменників III відміни, як стверджують Ю. О. Карпенко, М. М. Фащенко, є родовий відмінок, у якому регулярно використовують закінчення **-ей** – залишок стародавньої форми родового відмінка множини іменників **-ї**-основ, рідко вживане або невластиве іншим відмінам (виняток – лексема *матерів*) [7: 26]: *Аделей, Любовей, Нінелей, Рахілей, Руфей*.

Серед релевантних чинників, які впливають на морфологічні парадигми досліджуваного підкласу антропоназв, вважаємо за доцільне виокремити наявність дублетних форм у знахідному відмінку множини: тотожної з генітивом множини (*Аделей, Любовей, Нінелей, Рахілей, Руфей*) та омонімічної з давньою формою знахідного відмінка множини з прийменником **в** (рідше – **через, між (поміж), на**) у назвах істот-осіб, що відповідає сучасному номінативу (*в Аделі, у Любові, у Нінелі, у Рахілі, у Руфі*). Солідарні з думкою професора С. Л. Ковтюх про те, що необхідно “фіксувати такі словоформи у відмінкових парадигмах не тільки загальних іменників, а й у зразках словозміни прізвищ, імен, по батькові”, наприклад: *пролізти між Ісуси* та ін. [10: 50–51].

До важливих чинників виокремлення морфологічних парадигм жіночих імен III відміни також зараховуємо морфонологічні явища в основах антропонімів, пов'язані зі словозміною. У проаналізованих лексемах зафіксовано чергування м'якої/твердої фонем **/л'/ – /л/** у кличному відмінку (*Адель – Аделе, Нінель – Нінеле, Рахіль – Рахіле*), губної з губною + **/й/**, тобто **/в/ – /вй/** та **/ф/ – /фй/** (*Любов – Любов'ю, Руф – Руф'ю*) та однієї приголосної фонемі з двома однаковими (**/л'/ – /л'л'/**) (*Аделлю, Нінеллю, Рахіллю*) в орудному відмінку підпарадигми однини; м'якої та твердої фонем **/л'/ – /л/** (*Аделі – Аделей, Аделей; Нінелі – Нінелей, Нінелей, Рахілі – Рахілей, Рахілей*) у родовому і знахідному відмінках підпарадигми множини, а також губної з губною + **/й/** (**/в/ – /вй/** та **/ф/ – /фй/**) у давальному, орудному та місцевому відмінках множини антрополекси *Любові* (*Любов'ям, Любов'ями, на, у (в), при, по Любов'ях*) та *Руфі* (*Руф'ям, Руф'ями, на, у (в), при, по Руф'ях*).

Щодо акцентуаційних парадигм жіночих імен, які відмінюють за зразком III відміни, то характерним є нерухомий кореневий наголос у відмінкових формах однини та множини.

	Однина	Множина
Н.	Адэль	Адэлі
Р.	Адэлі	Адэлей
Д.	Адэлі	Адэлям
З.	Адэль	Адэлей (* в Адэлі)
О.	Адэллю	Адэлями
М.	на, у (в), при, по Адэлі	на, у (в), при, по Адэлях
Кл.	Адэле	Адэлі

Варто звернути увагу на випадки відхилення від нормативної словозміни антропонімів III відміни, зафіксовані в опрацьованих художніх джерелах: *Але у Нінель Георгіївни, на відміну від переляканої майбутньої мерси, холодний розум* (Т. Бруке). *Сукня й справді справляла враження і я була здивована, відкривши в Нінель ще один талант* (Ю. Шеко). *“Пішли, Любов Олексіївно, до сільради, оформимо...”* (Л. Шахова). *Радій, Рахіль, Ізраїль оживе, Месія дасть йому життя нове!* (Леся Українка). Уживання форм називного відмінка замість місцевого і кличного, очевидно, може бути зумовлене говірковим впливом або стилізацією під розмовне мовлення, проте нормативним є відмінювання іменників на позначення жіночих імен, а саме: *Любов, Нінель, Рахіль* – за зразком III відміни.

Ураховуючи головні чинники, які визначають парадигматику антропонімів III відміни, а саме жіночих імен, виокремлено 2 ЕПК:

ЕПК № 1 (Адэль) охоплює також антропоніми *Нінель, Рахіль*. Відбувається чергування м'якої/твердої фонем /л'/ – /л/ у кличному відмінку однини та родовому і знахідному відмінках множини (*Адэле, Нінеле, Рахіле; Адэлей, Нінелей, Рахілей; Адэлей, Нінелей, Рахілей*). Чергування однієї приголосної фонемі з двома однаковими – /л'/ – /л'л'/ – засвідчене в орудному відмінку однини (*Адэллю, Нінеллю, Рахіллю*).

ЕПК № 2 (Любов) об'єднує антропоніми *Любов* та *Руф*. Орфографічно ці імена пишуть з апострофом у таких відмінках: в орудному однини (*Любов'ю, Руф'ю*) та в давальному, орудному, місцевому множини (*Любов'ям, Любов'ями, на, у (в), при, по Любов'ях; Руф'ям, Руф'ями, на, у (в), при, по Руф'ях*). Наявне чергування однієї приголосної фонемі з двома різними: /в/ – /вй/ та /ф/ – /фй/ – в орудному відмінку підпарадигми однини; а також у формах давального, орудного та місцевого відмінків множини.

Висновки. У статті проаналізовано головні чинники визначення морфологічних парадигм жіночих імен, які відмінюють за зразком III відміни, а саме: іменниковий тип словозміни; маркованість категорією жіночого роду; належність до категорії істот-осіб; утворення повних парадигм; тотожність відмінкових закінчень (основні маркери: кличний відмінок однини, родовий і знахідний відмінки множини); флексія -е в кличному відмінку однини; наявність дублетних форм у знахідному відмінку множини; чергування м'яких і твердих фонем, чергування однієї приголосної фонемі з двома однаковими або з двома різними; однотипність акцентуаційних парадигм однини і множини. З урахуванням зазначених факторів визначено 2 елементарні парадигматичні класи: **ЕПК № 1 (Адэль)**, **ЕПК № 2 (Любов)**. Система словозміни власних чоловічих і жіночих імен в українській мові потребує детального дослідження з урахуванням екстра- та інтралінгвальних чинників, новітніх підходів у мовознавстві.

Перспективи використання результатів дослідження вбачаємо в створенні комплексного опису морфологічних парадигм українських власних чоловічих і жіночих імен, укладанні репертуарних словників до кожного ЕПК власних імен осіб в українській мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Ахмедова Ю. Н.* Основні чинники визначення морфологічних парадигм українських власних імен осіб / Ю. Н. Ахмедова // Наукові записки. – Кропивницький : КОД, 2018. – С. 289–294. – (Серія : філологічні науки ; вип. 165).
2. *Ахмедова Ю. Н.* Складні випадки визначення родової належності чоловічих і жіночих імен і відміни в українській мові / Ю. н. Ахмедова // Наукові записки. – Кропивницький : КОД, 2019. – С. 210–214. – (Серія : філологічні науки ; вип. 175).
3. *Бевзенко С. П.* Історична морфологія української мови (Нариси із словозміни та словотвору) / С. П. Бевзенко. – Ужгород : Закарпатське обласне видавництво, 1960. – 415 с.
4. *Безпояско О. К.* Іменні граматичні категорії (функціональний аналіз) / О. К. Безпояско. – Київ : Наукова думка, 1991. – 172 с.
5. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська; А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. І. Р. Вихованця. – Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. – 752 с.
6. *Калакуцкая Л. П.* Склонение фамилий и личных имён в русском литературном языке / Л. П. Калакуцкая. – Москва : Наука, 1984. – 221 с.
7. *Карпенко Ю. О.* Третя відміна іменників / Ю. О. Карпенко, М. М. Фащенко // Українська мова і література в школі. – 1974. – № 11. – С. 17–26.
8. *Ковалик І. І.* Про власні і загальні назви в українській мові / І. І. Ковалик // Мовознавство. – 1977. – № 2. – С. 15–18.
9. *Ковтюх С. Л.* Основні критерії визначення морфологічних парадигм сучасної української літературної мови / С. Л. Ковтюх // Наукові записки. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2000. – С. 3–15. – (Серія : філологічні науки (мовознавство) ; № 22 (1)).
10. *Ковтюх С. Л.* Особливості морфологічної парадигматики онімів сучасної української мови / С. Л. Ковтюх // *Λογος ὀνομαστικῆ* : науковий журнал. – 2006. – № 1 (1). – С. 50–57.
11. *Ковтюх С. Л.* Словозмінна парадигматика українських прізвищ : [монографія] / С. Л. Ковтюх ; О. М. Кашталян ; за ред. С. Л. Ковтюх. – Кіровоград : ПОЛІМЕД-Сервіс, 2012. – 258 с.
12. *Ковтюх С. Л.* Репетитор (як навчитися грамотно писати) : навчальний посібник з практичного курсу української мови / С. Л. Ковтюх. – 3-є вид., випр. й доповн. – Кіровоград : Центр оперативної поліграфії “Авангард”, 2016. – 480 с.
13. *Ковтюх С. Л.* Перспективи розвитку системи словозміни іменників у сучасній українській мові / С. Л. Ковтюх // Наукові записки.. – Кропивницький : КОД, 2019. – С. 153–157. – (Серія : філологічні науки ; вип. 175).
14. *Пинковская Л. М.* К вопросу о дифференциальных признаках собственных имён / Л. М. Пинковская // Лингвистические исследования / под ред. Н. Д. Андреева. – Киев, 1974. – С. 158–165.
15. *Самійленко С. П.* Типи відмін іменників української мови та провідні фактори їх становлення / С. П. Самійленко // Мовознавство. – 1977. – № 1. – С. 30–40.

16. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей : словник-довідник / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; за ред. В. М. Русанівського. – 3-тє вид. випр. й доп. – Київ : Наукова думка, 2005. – 204 с.

17. Словники України – інтегрована лексикографічна система / В. А. Широков, І. В. Шевченко, Н. М. Сидорчук та ін. – Київ : Український мовно-інформаційний фонд, 2001–2010.

18. Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; Інститут української мови. – Київ : Наукова думка, 2015. – 288 с.

19. Український правопис [Електронний ресурс] : проект (для обговорення) / підготувала робоча група Української національної комісії з питань правопису. – Київ, 2018. – 216 с. – Режим доступу :

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/08/22/UkrainianSpelling.pdf> – Заголовок з екрана.

20. Юносова В. О. Кличний відмінок однини іменників чоловічого роду II відміни в сучасній українській мові / В. О. Юносова // Дивослово. – 2006. – № 4. – С. 40–42.

21. Юносова В. О. Кличний відмінок однини іменників чоловічого роду II відміни в сучасній українській мові / В. О. Юносова // Дивослово. – 2006. – № 5. – С. 32–34.

REFERENCES

1. Akhmedova, Yu. N. (2018). Osnovni chynnyky vyznachennia morfolohichnykh paradyhm ukrainskykh vlasnykh imen osib. In: *Naukovi zapysky. Seria: filolohichni nauky*. Kropyvnytskyi : KOD, vyp. 165, 289–294.

2. Akhmedova, Yu. N. (2019). Skladni vypadky vyznachennia rodovoi nalezhnosti cholovichykh i zhinochykh imen I vidminy v ukrainskii movi. In: *Naukovi zapysky. Seria: filolohichni nauky*. Kropyvnytskyi : KOD, vyp. 175, 210–214.

3. Bevzenko, S. P. (1960). *Istorychna morfolohiia ukrainskoi movy (Narysy iz slovozmyny ta slovotvoru)*. Uzhhorod: Zakarpatske oblasne vydavnytstvo.

4. Bezpoiasko, O. K. (1991). *Imenni hramatychni katehorii (funktsionalnyi analiz)*. Kyiv: Naukova dumka.

5. *Hramatyka suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy. Morfolohiia*. (2017). / I. R. Vykhoanets, K. H. Horodenska; A. P. Zahnitko, S. O. Sokolova; za red. I. R. Vykhovantsia. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho.

6. Kalakutskaya, L. P. (1984). *Sklonenie familii i lichnyih imyon v russkom literaturnom yazyke*. Moskva: Nauka.

7. Karpenko, Yu. O., Fashchenko, M. M. (1974). Tretia vidmina imennykiv. In: *Ukrainska mova i literatura v shkoli, № 11*, 17–26.

8. Kovalyk, I. I. (1977). Pro vlasni i zahalni nazvy v ukrainskii movi. *Movoznavstvo, № 2*, 15–18.

9. Kovtiukh, S. L. (2000). Osnovni kryterii vyznachennia morfolohichnykh paradyhm suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy. In: *Naukovi zapysky. Seria: filolohichni nauky (movoznavstvo)*. Kirovohrad: RVTs KDPU im. V. Vynnychenka, № 22 (1), 3–15.

10. Kovtiukh, S. L. (2006). Osoblyvosti morfolohichnoi paradyhmatyky onimiv suchasnoi ukrainskoi movy. In: *Λογος όνομαστικη : naukovyi zhurnal, № 1 (1)*, 50–57.

11. Kovtiukh, S. L., Kashtalian, O. M. (2012). *Slovozmynna paradyhmatyka ukrainskykh pryzvyshch: [monohrafiia]* / za red. S. L. Kovtiukh. Kirovohrad: POLIMED-Servis.

12. Kovtiukh, S. L. (2016). *Repetytor (iak navchytysia hramotno pysaty) : navchalnyi posibnyk z praktychnoho kursu ukrainskoi movy*. 3-ye vyd., vypr. y dopovn. Kirovohrad: Tsentr operatyvnoi polihrafii "Avanhard".

13. Kovtiukh, S. L. (2019). Perspektivy rozvytku systemy slovozmyny imennykiv u suchasni ukrainskii movi. In: *Naukovi zapysky. Seriya: filolohichni nauky*. Kropyvnytskyi : KOD, vyp. 175, 153–157.

14. Pinkovskaya, L. M. (1974). K voprosu o differentsialnykh priznakakh sobstvennykh imyon / pod red. N. D. Andreeva. In: *Lingvisticheskie issledovaniya*. Kiev, 158–165.

15. Samiilenko, S. P. (1977). Typy vidmin imennykiv ukrainskoi movy ta providni faktory yikh stanovlennia. In: *Movoznavstvo*, № 1, 30–40.

16. Skrypnyk, L. H., Dziatkivska, N. P. (2005). *Vlasni imena liudei : slovnyk-dovidnyk* / za red. V. M. Rusanivskoho. 3-tie vyd. vypr. y dop. Kyiv : Naukova dumka.

17. *Slovnyky Ukrainy – intehrovana leksykohrafichna systema*. (2001–2010). / V. A. Shyrovkov, I. V. Shevchenko, N. M. Sydorчук ta in. Kyiv: Ukrainykyi movno-informatsiinyi fond.

18. *Ukrainskyi pravopys*. (2015). / NAN Ukrainy, In-t movoznavstva im. O. O. Potebni ; Instytut ukrainskoi movy. Kyiv: Naukova dumka.

19. *Ukrainskyi pravopys: proekt (dlia obhovorennia) / pidhotuvava robocha hrupa Ukrainkoi natsionalnoi komisii z pytan pravopysu*. (2018). Kyiv. Retrieved from

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/08/22/UkrainianSpelling.pdf> – Zaholovok z ekrana.

20. Yunosova, V. O. (2006). Klychnyi vidminok odnyny imennykiv cholovichoho rodu II vidminy v suchasni ukrainskii movi. In: *Dyvoslovo*, № 4, 40–42.

21. Yunosova, V. O. (2006). Klychnyi vidminok odnyny imennykiv cholovichoho rodu II vidminy v suchasni ukrainskii movi. In: *Dyvoslovo*, № 5, 32–34.

*Стаття надійшла до редколегії 10. 04. 2019
прийнята до друку 10. 06. 2019*

INFLECTIONAL PARADIGM OF FEMALE NAMES III CASE IN MODERN UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE

Julia Akhmedova

*Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University,
Ukrainian language Department,
1, Shevchenko Str., Kropyvnytskyi, Ukraine, 25006,
phone 063 43 93 249
e-mail: juliakhmedova@gmail.com*

In this article his been analysed features of inflectional nouns III case which denote female nouns, has been learned main factors denoting their morphological paradigms: substantival type of inflection; gender position (defining with Feminine Gender); identity to category of creatures-persons; creating full paradigms; identity endings of cases: in Nominative Case singular – don't have ending ("zero ending"), in Genitive Case – **-i**, in Dative case – **-i**, in Accusative Case – don't have ending ("zero ending"), in Instrumental Case – **-y (-ю)**, in Locative Case – **-e**, in Vocative Case – **-e**, in Nominative Case plural – **-i**, in Genitive Case – **-ей**, in Dative case – **-ам (-ям)**, in Accusative

Case – **-ей**, (* **-і**), in Instrumental Case – **-ами** (**-ями**), in Locative Case – **-ах** (**-ях**), in Vocative Case – **-і**; the main markers: singular Vocative case; plural Genitive and Accusative Case; availability double forms in plural Accusative Case: identical with plural Gender and homonymical with ancient plural form Accusative Case with preposition **в** (rarely – **через, між (поміж), на**) in creatures-persons' names that identify with modern Nominative; ending **-е** in singular Vocative case; availability double forms in plural Accusative Case; morphological features in words which are connected with inflection, in particular changing soft / hard sound /л'/ – /л/ in singular Vocative Case and in plural Genitive and Accusative Case, labial with labial + /й/, that is /в/ – /вй/ and /ф/ – /фй/ in singular Instrumental Case, also in plural Dative, Instrumental and Locative Case; uniformity of accentual singular and plural paradigms (the same unmoving voice in plural and singular casial forms) – and selecting system of simple paradygmatical classes female names, which are changed such as nouns III case.

Keywords: morphological paradygm, III case, noun, anthroponym, female names, simple paradygmatical class.